

Transcriptie Uitzondering op de Regel – Onderwijs aan Schipperskinderen

00:00:00 Juultje Slotema: Op doordeweekse dagen verplaatsen de meeste schoolkinderen zich tussen thuis en school. Lopend, stappend, fietsend of met de auto gebracht door de ouders. Maar hoe doe je dat als je op een schip woont. Deze groep kinderen wonen en krijgen les in een schippersinternaat.

00:00:30 Juultje Slotema: Jacques, hebben we eigenlijk iets in onze collectie over schipperskinderen.

00:00:34 Jacques Dane: In de collectie hebben we een bijzonder document over een groep kinderen. En toen we dat aantroffen in het depot, dachten we van, nou, dit is interessant. En dat document dat heet adres inzake het onderwijs aan schipperskinderen door de hoofdbestuurder van het Nederlandsch Onderwijzers Genootschap en de Bond van Nederlandse Onderwijzers. En het is een heel oud document, want het is uit 1893. In dat document proberen de degene die dit geschreven hebben, het adres zoals dat heet, en het is gericht aan de Nederlandse overheid. Probeer ze de zaak van de schipperskinderen voor het voetlicht te brengen. Want wat blijkt, die schipperskinderen die krijgen nauwelijks tot geen onderwijs.

00:01:16 Christian van Houwelingen: Oh.

00:01:17 Jacques Dane: Ja, daar keek ik ook van op. Ik had gedacht dat die schipperskinderen wel aan het eind van die 19e eeuw onderwijs zouden krijgen. Want in die periode is het zo dat de meeste Nederlandse kinderen regelmatig of gewoon elke dag naar school gingen. Maar de schipperskinderen dus niet.

00:01:29 Christian van Houwelingen: Dat ligt anders. En hoe komt dat?

00:01:31 Jacques Dane: Nou dat komt omdat die schipperskinderen geen vaste woonplaats hadden. Die gingen dus met hun ouders op het binnenvaartschip door het land, vervoerden ze goederen, en die bleven dus verstoken van de belangrijkste basisvakken. Lezen, schrijven en rekenen. En daar werd ook de nadruk op gelegd. Want wat bleek bijvoorbeeld de mensen die dus op een binnenvaartschip werken, die hebben vaak vrachtbrieven bij zich en die konden ze niet lezen en die werden dan voorgelezen door iemand of het werd iets meegedaan, dan moesten ze heel veel geld voor betalen. Dus eigenlijk werden ze bedonderd, zou je kunnen zeggen. En die mensen van de Bond van Nederlandse Onderwijzers in het Nederlandse onderwijzers genootschap vond dus dat daar iets aan gedaan moest worden.

00:02:12 Christian van Houwelingen: En wat, wat zeiden ze, wat stelden ze voor?

00:02:15 Jacques Dane: Ze stelde bijvoorbeeld voor dat er een fonds zou moeten komen waardoor schipperskinderen dus onderwijs zouden krijgen. Dat er dus faciliteiten zouden komen. Dat er misschien speciale scholen zouden kunnen komen voor de kinderen. De Nederlandse overheid was wel genegen om daar iets aan te doen en ze stelden ook een bedrag ter subsidie voor van 3.000 gulden. Maar als je dat gaat omrekenen in hedendaagse bedragen is dat maar 48.000 euro. Wat ook al veel geld is maar om een onderwijssysteem voor schipperskinderen op te zetten is dat natuurlijk niks. En die twee groepen van de Nederlandse bond, Nederlandse onderwijzers genootschap en de Bond van Nederlandse Onderwijzers, die hadden berekend dat het minstens 170.000 gulden zou kosten. Wat ook veel geld is, maar omgerekend nu zou dat ongeveer 2.800.000 euro zijn. Dus dat valt op zich, als je de begroting van het onderwijs bekijkt, ook best wel mee.

00:03:08 Jacques Dane: Dus die kinderen zou je kunnen zeggen, die zijn achtergesteld. Heel erg zelfs.

00:03:12 Jacques Dane: Wat nog erger is in 1901 toen de leerplicht wet werd ingevoerd, bestond er geen leerplicht wet voor die schipperskinderen. Die waren dus niet belangrijk genoeg in de ogen van de Nederlandse onderwijs beleidsmakers.

00:03:30 Juultje Slotema: Weten we eigenlijk hoe de ouders keken tegen onderwijs voor hun kinderen?

00:03:33 Jacques Dane: Nou ja, die bond van Nederlandse Onderwijzers en het Nederlandse onderwijzers genootschap. Die hebben daar onderzoek naar gedaan. En het was zo dat de verschillende groepen waren. Er waren ouders die wilden dus heel graag hun kinderen naar school sturen en dat zijn ook goed onderwijs zouden krijgen. Maar er waren ook ouders en die wisten er niks van, maar er was ook een groep ouders en die was er tegen. Omdat die kinderen natuurlijk aan boord een hele goedkope vorm van arbeid betekenen.

00:04:00 Juultje Slotema: Gratis arbeidskracht

00:04:02 Jacques Dane: Gratis arbeidskracht. En dat zie je ook op foto's. Want als je foto's bekijkt van binnenvaartschippers met kinderen erop, dan zie je dat die kinderen ook gewoon aan het werk waren. Die verrichten daar allerlei klusjes en op die manier leerden ze dus het vak en kwamen ze al spelenderwijs in het vak van binnenvaartschipper.

00:04:20 Juultje Slotema: Dus misschien vonden die ouders het helemaal niet nodig dat de kinderen naar school gingen, want ze leerden het toch wel..

00:04:24 Jacques Dane: Ze leerden het toch wel. Alleen het is wel handig om te kunnen lezen, schrijven en rekenen. Want ja, als je dat niet kan, dan kun je ze bijvoorbeeld zo'n vrachtbrief niet lezen. En als je niet kunt rekenen, dan kunnen ze je natuurlijk belazeren als ze geld betalen aan je. Dus het was wel belangrijk om die basisvakken onder de knie te krijgen.

00:04:43 We horen het lied *Alles in de wind speelt*, gezongen door een kinderkoor: Alles In de wind, alles in de wind. Daar liep een schipperskind. Alles In de wind, alles in de wind. Daar liep een schipperskind. Kom hier Rosa, je bent m'n zusje, je bent m'n zusje. Kom hier Rosa, je bent m'n zusje, ja ja.

00:05:06 Jacques Dane: En volgens mij weet jij wanneer het eerste schippersinternaat is opgericht.

00:05:10 Christian van Houwelingen: Ja, dat klopt inderdaad. Ik heb even onderzoek gedaan. En er was dus behoefte aan goed en betaalbaar onderwijs. Maar de overheid kwam maar niet met een oplossing. Dus richtte de Protestantse Kerk in Vreeswijk een vereniging op en zij stelde zich tot doel om voor goed onderwijs te zorgen. En nou dat dat lukte, want ze hadden het benodigde bedrag verzameld. In 1915 werd het eerste schippersinternaat van Nederland geopend. In Vreeswijk. Dat was eigenlijk een belangrijke schippershaven en dat was zeer succesvol, want in het eerste jaar meldde zich 94 leerlingen aan. Zowel jongens als meisjes. Het gaf aan dat er behoefte was aan dit soort scholen en internaten.

00:05:55 Christian van Houwelingen: Maar uiteindelijk leidde het tot de oprichting van veel meer schippersinternaten in heel Nederland. Ik heb er zo'n 26 geteld in totaal. En ik kom ook nog een leuk fragment tegen uit het polygoonjournaal van 1948, waarin de openingen van een schippersinternaat van Amsterdam wordt belicht. Laten we even luisteren.

00:06:17 Er klinkt een ouderwetse mannelijke radio stem: Nederland telt duizenden binnenschippers die op kleine boten goederen door het hele land en over de grenzen vervoeren. Zij leven op hun schuiten en de gezinnen varen mee. De kinderen hebben een afwisselend leven, maar van hun onderwijs komt weinig terecht. Want de tijd dat zij zonder onderbreking dezelfde school kunnen bezoeken is vaak zeer kort. Ze vallen dan ook niet onder de leerplichtwet.

00:06:41 Er klinkt een ouderwetse mannelijke radio stem: Deze dagen kon dankzij het initiatief van het schoolfonds der hervormde kerk en het Onderwijs Fonds voor de binnenvaart in Amsterdam een internaat voor schipperskinderen worden geopend. Hier leven de kinderen in een prettige omgeving. Ze kunnen nu ook vaste vriendjes maken, wat anders in het zwervende leven niet mogelijk is. Hun ouders mogen op bezoek komen, zo vaak ze de hoofdstad aandoen.

00:07:04 Christian van Houwelingen: Dus het schippersinternaat dat was een nieuw nieuwe vorm. Voorheen kreeg kinderen dus les op het schip zelf, een soort thuisonderwijs. Of konden ze naar een ligplaatsschool, een schooltje aan de kade voor schipperskinderen. Want schipperskinderen waren wel verplicht om naar school te gaan zodra ze langer dan 48 uur op dezelfde plek lagen met het schip. Een andere optie was om het kind bij familie of een andere voogd te plaatsen van waaruit ze naar een normale school konden. Maar dat gebeurde eigenlijk niet zoveel.

00:07:37 Jacques Dane: Dat kosten dan natuurlijk ook geld voor de ouders.

00:07:39 Christian van Houwelingen: Dat koste inderdaad geld voor de ouders. En elk dubbeltje telde toentertijd, dus daar was helemaal geen geld voor.

00:07:47 Jacques Dane: Maar wel interessant wat je zegt over, dat als ze dus, twee etmalen aan wal lagen dan moesten ze dus verplicht naar de school in de plaats waar het binnenvaartschip lag.

00:07:56 Christian van Houwelingen: Ja, klopt. Je moest dan verplicht naar school. Maar dat was wel een probleem, hè. Want je kan je voorstellen, de ene keer zit je in Dordrecht en dan krijg je daar onderwijs. En een andere keer zit je in Deventer en dan krijg je daar onderwijs. Maar dan heb je een nieuwe klas, dan heb je andere docenten. Dus wat bleek? Dit systeem werkte niet zo goed, want de ene keer krijg je ook lessen uit een bepaalde methode en de andere keer krijg je weer uit een andere methode les. Dus uiteindelijk was dat niet een goed systeem.

00:08:28 Jacques Dane: nee, er was dus geen continuïteit in wat ze te leren kregen en soms wel ze een school misschien wel wat verder dan een andere school. En dan kwamen ze ergens ineens binnen en dan bleek ze dit al gehad te hebben. Of ze dachten van, waar gaat dit eigenlijk over?

00:08:40 Christian van Houwelingen: Precies. Ja, inderdaad. Nou, daarom kwam men met het idee we gaan internaten stichten om de kosten enigszins te drukken. Dus kinderen kunnen bij elkaar wonen en daarbij stichten we ook een school, de Prins Hendrikschool in dit geval. En daar kunnen de schipperskinderen les krijgen. En dan kreeg ze heel de dag, hadden ze hun programma eigenlijk, dat ze moesten volgen van 's ochtends 7 uur tot 's avonds 8 uur. Ja, dat was wel een overgang van de vertrouwde tijden en de bekende omgeving van het schip moest je opeens naar het internaat met veel andere kinderen.

00:09:17 Christian van Houwelingen: Nou, hier zijn ook liedjes over gemaakt. Laten we even naar een fragment luisteren van Kinderen voor Kinderen uit 1986.

00:09:26 We horen een meisje zingen onder begeleiding van muziek: Toen was ik ineens zes jaar. Toen moest het maar, ook al was het zwaar. Vader hees, de auto op straat. En ik moest naar het enge internaat. Inderdaad naar het internaat.

00:09:56 Juultje Slotema: Wij hebben twee voormalig schipperskinderen gesproken, Jos Hubens, oprichter van het binnenvaartmuseum hier in Dordrecht, en zijn jongere zus Angelique Hubens. Zij zijn alle twee opgegroeid op een binnenvaartschip en zij hebben met onze herinneringen aan hun schooltijd gedeeld.

00:10:11 Jacques Dane: Hoe ging dat bij jullie?

00:10:13 Jos Hubens: Ja, wij werden met 6 jaar, Ik ben 1 juli jarig, op 22 juli aan het eind van de maand werd ik naar school gebracht in Schiedam naar een schippersinternaat. Waar

zusters waren. En daar werd ik gebracht en mijn ouders hebben daar best wel hun best voor gedaan, maar ik werd daar neergezet en die zusters zijn dan heel vriendelijk tegen je, zeker wanneer je ouders erbij zijn. Toen mijn ouders weggingen toen ging ik huilen en ik hield niet meer op. En toen waren de zusters in ene keer heel anders.

00:10:37 Jos Hubens: Wij hadden dus een heel groot schip die voor, een sleepschip van zeventienhonderd ton, maar je komt dan in zo'n heel groot gebouw. Alleen het geluid en de geuren en dat was heel anders. En je voelt je eigen zo verschrikkelijk eenzaam, dat is bijna niet te beschrijven natuurlijk.

00:10:53 Jacques Dane: En hoe lang was je daar voordat je je ouders weer zag?

00:10:57 Jos Hubens: Ja, toen ik de eerste keer dat ik naar het internaat ging dat was dus eind juli. Toen werd ik gebracht en ik heb daar op het internaat gezeten tot het Kerstmis was. Met de kerstvakantie weer.

00:11:04 Jacques Dane: Toen mocht je weer even een weekje of twee naar huis?

00:11:06 Jos Hubens: Ja twee weekjes aan boord en als ik tegen mijn vader zei van dat is zo slecht was op het internaat, zij hij altijd, wat nu ook nog steeds gezegd word, van "wij hadden het pas slecht" toen. Maar ja, dat is net de tijd waar je in leeft natuurlijk. Maar het blijft even slecht, nu ook nog denk ik, al ga je elk weekend dan wel naar boord toe. Ja, de een kan er wat beter tegen als de andere, maar in het algemeen voel je je toch wel eenzaam, denk ik.

00:11:36 Jos Hubens: Ik heb het ook de eerst jaar niks geleerd. Ik deed het gewoon niet. Ik dacht dat als ze nou inzien dat ik hier toch niets doe, dan nemen ze me wel mee terug naar boord toe. Maar die die vlieger ging niet op.

00:11:46 Jacques Dane: Want je zat er dus allemaal met schipperskinderen.

00:11:48 Jos Hubens: Ja enkele walkinderen, die dus, met een uiteengevallen gezin. Die liepen er ook wel eens tussendoor. Die werden dan ook opgevangen.

00:11:56 Jos Hubens: Maar ja, je merkte aan elkaar niet zoveel, want je liet niet blijken dat je het slecht had of eenzaam was, of heimwee had.

00:12:05 Jos Hubens: Want als je dat liet blijken, dan ben je de pineut.

00:12:08 Christian van Houwelingen: Wat voor vakken werden er gegeven? Verschilt het van een gewone school?

00:12:11 Jos Hubens: Nou, nee, het zijn dezelfde vakken. Precies dezelfde vakken. Wij hadden eigenlijk nog een beetje geluk. Want wij gingen naar een schippersinternaat met zusters en je moest via de straat, dan moet je ongeveer 20 minuten lopen, was de school en daar waren we weer broeders. Maar dat was ook niet zo best, hoor die broeders. Want ja, je

had steeds constant andere. Ja, andere docenten. Dus dat was ook voor het evenwicht niet zo best eigenlijk.

00:12:37 Jacques Dane: En hoe ben je nou van dat schippersinternaat weer in de binnenvaart terecht gekomen, want je had ook een ander beroep kunnen kiezen natuurlijk.

00:12:45 Jos Hubens: Nee, dat kan niet.

00:12:47 Jacques Dane: Vertel, Waarom geen ander beroep?

00:12:48 Jos Hubens: Nou ja, ik, ik wist dat al toen ik geboren werd dat ik ging varen.

00:12:53 Jos Hubens: Ik wilde perse gaan varen, alles wat met de binnenvaart te maken had, had mijn interesse. Hoe je het ook bekeek. Kijk als we op school les aan het volgen waren, die je moest volgen, had ik bijvoorbeeld twee potloden aan elkaar gebonden met een touwtje en dan ging ik slepen. Want wij hadden een sleepschip. Altijd met die vaart bezig. Dus toen ik eindelijk naar, wat nog langer duurde want het eerste jaar moest ik twee keer doen omdat ik niks deed, na 7 jaar van het internaat eindelijk dacht vrij te zijn. Ja toen vonden mijn ouders dat ik nog door moest leren. En, toen ben ik nog twee jaar naar de binnenvaartschool gegaan. En toen was ik 15 jaar en toen vond ik het wel welletjes. Toen wilde ze nog dat ik verder ging leren, maar toen ben ik ermee gestopt. Dat was niet te houden.

00:13:37 Juultje Slotema: En Angelique heeft soortgelijke ervaringen.

00:13:40 Jacques Dane: Maar goed, u zat dus u zat dus op het internaat in Maasbracht en op de Mariaschool en uw ouders die voeren dus met het binnenvaartschip over de water, zal ik maar zeggen.

00:13:48 Angelique Hubens: Nou die ja die voeren best wel weinig op dat moment al. We hadden een sleepschip. Dat is een hele ouderwets schip zonder motor achterin, en die waren die deden meer opslag van goederen. En die lagen heel veel in de havens van Dusseldorf. Dus dan werd ik iedere vrijdagmiddag, kwamen ze met de auto, werd ik opgehaald tot zondagavond. Dan gingen we eerst langs oma en dan gingen we daar Studio Sport kijken en dan ging ik...

00:14:14 Jacques Dane: Maar dat was dus een soort regelmaat in hoe vaak u uw ouders zag en..

00:14:16 Angelique Hubens: Ja eigenlijk ieder weekend en alle vakanties.

00:14:20 Jacques Dane: Ja, en vond u het dan ook moeilijk om op zondagavond weer afscheid te nemen?

00:14:25 Angelique Hubens: Ja, ja echt verschrikkelijk.

00:14:28 Jacques Dane: En hoe vonden uw ouders dat?

00:14:30 Angelique Hubens: Ik denk ook moeilijk. Ja en ik had heimwee ook naar boord. Ik was heel graag aan boord. Want iedereen zei dat het niet streng was op het internaat, maar je moest bijvoorbeeld wel altijd op woensdag douchen. Ja, waarom moet ik op woensdag douchen? Ik wil douchen wanneer ik het wil.

00:14:47 Jacques Dane: Ja, snap ik.

00:14:50 Angelique Hubens: Ja dus en ik had er echt heimwee. Ik was heel graag aan boord.

00:14:55 Jacques Dane: Dat is natuurlijk het lot van een schipperskind dan. Dat je niet altijd bij je gezin bent. En op het internaat zaten ook nog meer schipperskinderen? Het was dus echt een internaat speciaal voor schipperskinderen?

00:15:04 Angelique Hubens: Ja, alleen maar. Ik denk dat dat toch wel honderd, tweehonderd kinderen waren. Met juffrouw Herfst, dat was de directrice.

00:15:11 Jacques Dane: Prachtige naam juffrouw Herfst.

00:15:14 Angelique Hubens: Die vond iedereen zo leuk, was zo leuk, Maar ja, ik wilde daar gewoon niet zijn, dus alles moest ook fris.

00:15:19 Jacques Dane: Nee.

00:15:24 We horen muziek en een mannenstem die zingt: Hallo. Jongen, hoe is het nou? Ik ben bij een sluis, dus ik bel even gauw. Hoe is het op school, ben je overgegaan? En, heb je je huiswerk vandaag al gedaan?

00:15:58 Christian van Houwelingen: Hoe is het Schippers onderwijs tegenwoordig geregeld?

00:16:01 Jos Hubens: Ja eigenlijk nog hetzelfde. We hebben nog steeds schippersinternaten. Maar de een na de andere wordt nu gesloten omdat ze te weinig leerlingen hebben. En, hoe komt dat dan? Ten eerste komt het dat elk gezin een auto aan boord heeft met een auto kraam, dus elke vrijdag wordt een kinderen opgehaald. Gaan naar boord toe. Vragen mee en maandagmorgen worden ze weer teruggebracht. En daarnaast heeft bijna elk gezin die op het schip woont ook een huis aan de wal.

00:16:29 Jos Hubens: En op een gegeven moment als het teveel wordt, gaat die vrouw, meestal de vrouw maar het is nou eenmaal zo, gaat aan de wal wonen. Die is dan doordeeweeks bij de kinderen en het weekend komen ze naar boord toe. Als het schip vaart en dat schip stil ligt, gaat dat andersom. Gaat de man weer naar huis toe. En, dat wordt steeds meer. Maar je hebt toch wel veel gezinnen hoor, dus die nog wel, die zijn er nog wel, maar wordt minder,

00:16: 53 Jacques Dane: Maar die cultuur van schippersfamilies die zoals jij die eigenlijk kent en waarin jij bent opgegroeid...

00:16:58 Jos Hubens: Die heb je nog steeds wel, maar minder veel minder.

00:17:02 Jacques Dane: En om hoeveel kinderen gaat het in Nederland zo ongeveer nu? Anno, 2024.

00:17:08 Angelique Hubens: Het zijn er niet meer zoveel hoor. Ik dacht 200 of zo, ja.

00:17:14 Jacques Dane: In u tijd mijd moeten dat er veel meer zijn geweest.

00:17:16 Angelique Hubens: Ja, en ik heb het zelf nooit gehad, nee. Want het is langzaam afgenomen. Er zijn ook veel onderzoeken dat je het ieder jaar ziet afnemen, Maar het is nu wel redelijk stabiel. Blijft het hetzelfde.

00:17:31 Jacques Dane: Wie maakt dat lesmateriaal voor deze schipperskinderen?

00:17:34 Angelique Hubens: Ja de LOVK, dus de landelijke onderwijs voor varende kinderen, die maken zelf het lesmateriaal. Ja, en dan krijgen ze ook subsidie voor van de overheid, want in je bent het ook verplicht nu.

00:17:46 Jacques Dane: Ja, het staat in de wet. Sinds 1967 zeg ik uit mijn hoofd.

00:17:51 Angelique Hubens: Ja want schipperskinderen hadden dus een achterstand omdat ze pas heel laat verplicht werden tot onderwijs.

00:17:58 Jacques Dane: Ja, hoe zou dat komen?

00:18:01 Angelique Hubens: Ja eerst was het net als school, waarom we nu nog die lange zomervakantie hebben, we moesten helpen.

00:18:07 Jacques Dane: Het ging dus echt was echt een economische factor.

00:18:10 Angelique Hubens: Ja maar daardoor hadden schipperskinderen wel een achterstand opgelopen en dat daar willen we dus nooit meer naartoe. Maar je ziet nu wel dat het internaat echt een struikelblok voor hen vormt.

00:18:22 Jacques Dane: Hoe gaat dat in zijn werk tegenwoordig?

00:18:23 Angelique Hubens: Ja, dat werkt fantastisch. Dat gaat met behulp van een mentor.

00:18:28 Jacques Dane: Ja.

00:18:29 Angelique Hubens: En ze krijgen ze een onderwijspakket aan boord. Want het zijn natuurlijk gewoon ouders en die hebben hun bedrijf en hartstikke druk. Maar ze worden zo goed begeleid dat het ook ingepast kan worden in de werkzaamheden. En ja, die kinderen zijn nu ook nog tot hun zesde jaar aan boord en je ziet dat die resultaten ook geweldig zijn. Ook ja, ouders zijn vaak ook wel erg tevreden. Die zeggen ook van nou, ik zou dat eigenlijk ieder kind toewensen dat je zo tot je zesde jaar zo persoonlijk onderwijs krijgt, ja.

00:19:06 Juultje Slotema: Dank voor het luisteren. Deze podcast is mede mogelijk gemaakt dankzij een bijdrage van de sponsor regeling Dordrecht en water. Graag bedanken wij ook

Jos en Angelique, een hartelijke ontvangst en het delen van hun verhaal. Het Binnenvaartmuseum is zeker een bezoek waard.